

NAŞUH PAŞA (?—1614). O s m a n l ı

s a d r â z a m ı d ı r . Aslen Gümül-cine köylerinden ve reâyâ evlâdından iken, sarây-ı hümâyûna getirilmiş, zülüflü baltacılar ocağında tâlim ve terbiye görmüş idi. Onun, bir rûm rahibinin oğlu olarak, Selanik civarında bir kasabada doğduğunu (muhtemelen Drama'lı olduğunu *Sicill-i osmâni* müellifi de bildirmektedir) söyleyen Michel Baudier ve Riehard Knoiles 'e göre, Nasûh Paşa, küçük yaşında iken İstanbul 'a getirilmiş ve hadım ağalarından birine esir olarak satılmış, yirmi yaşına kadar onun terbiyesini gördükten sonra ise, tekrar bir saray adamına satılmış, fakat, yeni efendisinin husûsî işlerinde, ezcümle bir eâmi inşaatında çalışırken, zekâsı ve kabiliyeti takdir olunarak, pâdişâha takdim edilmiş ve böylece saray hizmetine girmiş idi (Michel Baudier, *Inventaire de Phistoire Generale des Turcz* (Paris, 1620), s. 827 v. dd. ; Riehard Knoiles, *The Generali History of the Turks from the first beginning of that nation...*, t. tab., 1638, s. 1334 v. dd.; ayn. mil., *The Turkish History* (London, 1687, II, ■■■sz v, <M). Naîmâ (*Tarih, Ih 89 130*) 'ıua

bir münâsebet ile, Nasûh Paşa 'nin arnavut asıllı olduğunu bildirmesi, son günlerinde de, Arnavutluk 'a kaçmak arzusunu besleyerek, bu hususta teşebbüslere girişmesi karşısında kuvvetli bir ihtimâl olarak söylenebilir ki, kendisi Arnavutluk 'tan gelerek, Gümülcine 'ye yerleş. miş hıristiyan bir ailenin çocuğu İdi. Mtırad IH. devrinde sarayda musahip Mehmed Ağa hizmetinde bulundu ; onun vefatında ise, mü. teferrika çavuşluğu ile taşraya çıktı ve uzun bir zaman Zile voyvodası oldu. 1007 (1598/ 1599)'de kapıcılarkethüdâlığma, sonra küçük mirâhûluğa tâyin edildi ki, bu vazifesinden, yahudi kadın Kira 'nin katli münâsebeti

ie, yeniçerilerin yaptıkları-ayaklanmada ve onların isteği üzerine, azloîundu. Bu esnada, İbrahim Paşa metrûkesi Ayşe Sultan 'in Yemişçi Hasan Paşa'ya nikâhının yapıldığı müj. desini Beigrad'a o götürmüş (şevval 1010=»" nisan 1602) ve bu hizmetin karşılığında yeniçeri ağalığını ümit etmiş idi. Fskat, yeni sadrâzam tarafından, kendisine kapıeı-başılık em. ri verilerek, İstanbul 'a geri gönderildi (Kâtib Çelebî, *Fezleke*, I, 174). Mamafih, çok geç. meden, o Haleb beyler-beyliğine ve müteakiben, uhdesindeki bu vazife ile birlikte, Nûh Paşa 'nm yerine, celâlîler üzerine serdar tâyin edildi (1012=1603). Ancak, Ahmed I. 'in cülusundan sonra, sadrâzam Yavuz Ali Paşa Avusturya seferine çıkarken yaptığı tebeddülât arasında, Nasûh Paşa *yı Haleb 'den Sivas beyler-beyliğine nakletti (ramazan 1012=şu-bat 1604; Hasan Bey-zâde 'den naklen Kâtib Çelebî, *ayn. esr.*, I, 200, 225). Bununla beraber, onun Haleb 'den ayrılması, o sırada şark serdarlığında bulunan Ciğala-zâde Sinan Paşa 'mn bu eyâletin başına Canbu!at-zâde Hüseyin Paşa 'yi getirmesi, hâlbuki Nasûh Paşa'ya gelen «ocaklık sahiplerine eyâlet tevcihi kanun hilafıdır" şeklindeki ferman üzerine, onun, serdârın bu tâyinini tanımak istememesi, bilâhare, Ciğâîa-zâda 'nin İsrarı neticesinde ise, aldığı yeni bir emir ile Haleb 'i Canbulat zade 'ye teslim etmek mecburiyetinde kalması (1013=1604/160;) hâdisesi ile ilgilidir (Kâtib Çelebî, *ayn. esr.*, I, 298, bk. mad. *Canbulat*). Ertesi sene, yeni sadrazam Lala Mehmed Paşa Macaristan 'daki harekâtı idare ederken, Nasûh Paşa 'yi Anadolu serdarlığına ve bu ülkenin muhafazasına me'mûr etti. Müteakiben, Anadolu beylerbeyi Geidehan Ali Paşa 'nm da kendisi ile birlikte me'mûr edildiği eelâlî Tavil Halil 'in te'dibi harekâtını

idare etti. Bu esnada Nasûh Paşa, yanında Ali Paşa kuvvetleri de olduğu hâlde, Bolvadin köprüsünde âsî ordu ile karşılaşmış idi (receb 1014 başlan—teşrin II. 1605). Fakat, kendisi kıt'alarını tanzim

122

edip, toplarına tertibat aldırıldığı sırada, köprünün öbür tarafında bulunan Tavi Halil kuvvetlerinin, tahminleri hilâfına, nehir kenarındaki bataklıktan geçerek, hücumla kalkmaları ne-ticesinde hezimete uğradı ve güçlük ile Seydişehir 'de Pınar-başı mevkiine kadar kaçtı. Orada bir kaç gün dinlendikten sonra da Kütahya 'ya geldi ki, burada, firarının mes'ûli-yetini acı sözlerinden çekindiği Gejdehan Ali Paşa 'ya yükleterek ve „bu inhizâma sen sebep oldun" diyerek onu katlettirdi. Daha sonra ise, bu mağlûbiyeti kendi aleyhinde yorumlayacak ihbarlara meydan vermemek üzere, İstanbul 'a geldi ve pâdişâha mülâki oldu. Nasûh Paşa, «Anadolu 'dan feryatçılığa geldü-ğün" bildirerek, Ahmed I. 'e, ceîâlî harekâtının ve bu isyanların vezirlerin ihmâlinden ve kayıtsızlığından ileri geldiğini, bu gailelerin giderilmesinin bizzat pâdişâhın himmeti ile mümkün olabileceğini telkin etti ve onu Anadolu seferine çıkmağa iknâa muvaffak oldu ki, pâdişâhın bu hâdisenin akabinde vuku bulan Bur^a seyahati bunun neticesi oldu (Peçuyulu, II, 3 n v.d.; Kâtib Çelebi, I, 268 v.d.; Naîmâ, I, 414). O bundan sonra da yine, Davud Paşa ile birlikte, Anadolu muhafazasına me'mûr edildi ve evvelce isyan edip de bilâhare evvelki haklarının ibkâsı şartı ile tekrar hizmete alınmalarını isteyen sipahilerden bir kısmı takviye kuvveti olarak, kumandası altına verildi ise de, sadrâzam Lala Mehmed Paşa 'nın 1015 senesi başlarında (1606 ilk baharı) İstanbul 'a geldiği ve Anadolu 'daki durumun bir an önce düzeltilmesi hususu pâdişâhın huzurunda defalarca

müşavere olunduğu esnada, Nasûh Paşa'nın kurt ümerâsından Mîr Şeref'in damadı ve dolay ısı ile kürtlerin kalbini kazanmış bulunması, şark bölgesindeki vaziyete de iyice vukufu olduğunun bilinmesi sebebi ile, üçüncü vezirlik ile Cığala-zâde Sinan Paşa'nın vefatı neticesinde inhilâl eden şark serdarlığına tâyini kararlaştı ve kendisine Bagdad eyâleti de verilerek, İrau harpleri serdarlığına nasb-olundu. Ancak vüzerâdan Derviş Paşa'nın bu tâyine muarız elması »e pâdişâha da bizzat sadrâzam Lala Mehmed Paşa'nın serdarlık ile İran'a karşı gitmesinin faydalı olacağı yolundaki telkini neticesinde bundan vazgeçildi; bu yolda bir üatt-ı hümâyun da çıktı. Nasûh Paşa'nın bu ^eni dun»u karşısında sadrâzama müzahir olduğu ve onun Macaristan 'daki harp vaziyetinin bizzat vücûduna ihtiyaç gösterdiği, beraber işbirliği yaptığı Erdel beyi Bocskay ile birlikte avusturyalıları sulha icbar etmesinin çok yakın olduğu hakkındaki mütâleasına hak vermekle beraber, onu teselli eylediği ve „niçin oleq> çekiyorsunuz, beti de sizinle birlikteyim, PAŞA,

...—»—
bir iki menzil önden giderek, size bir gün zahire sıkıntısı çektirmem, size öyle bir hizmet ederim ki, Macaristan seferlerini unuttururum" dediği görülmektedir (Peçuylu, I, 317 V.d.; Naîmâ, göst. yer.). Mamafih, sadrâzamin bu vazifeye gidemeden Üsküdar 'da vefatı üzerine (15 muharrem 1015 = 23 mayıs 1606), yine evvelki karar gereğince, Nasûh Paşa serdar ve Bagdad eyâletine mutasarrıf olarak, me'mûriyeti mahalline gitti. Fırat nehrine geldiği vakit, Basra 'dan mâzul Piyâle Paşa 'ya rastlayarak, ondan Irak ifasım ele geçiren Taviil Ahmed-oğlu Mehmed 'in isyanını öğrendi ve derhâl

Nusaybin 'e hareket ile orada bervech-i ocaklık Cezîre hâkimi ve Rakka eyâleti bey-ler-beyi olan Mîr Şeref ile buluştu. Evvelâ Bagdad'daki duruma müsait bir şekil vermek üzere, o taraflarda vazifeten bulunan kurt beylerinden Seyyid Han ile Söhran beylerine, emîr-i urban olan Ebu Riş-oğlu Emir Ahmed 'e hil'atler ve „Bagdad seferi size vacip olmuştur ; hâliyâ ol tarafa gönderilen serdârım Nasûh Paşa 'ya refakat ve muavenet için iltihak edesiniz" mealinde pâdişâhın fermanlarını gönderdi. Fakat bunların kendisini oyaladığını ve Musul 'da 40 gün kalmağa mecbur bıraktıklarını anladığı gibi, Seyyid Han 'in Bagdad 'da Tavii-oğlu 'na gönderdiği „işte biz Nasûh Paşa 'yi bu kadar zamandır oyaladık ve diğer kurt beylerini de men'ettik; gerektir ki, sen dahi er gibi hareket edip, Bagdad '1 elden çıkarmamağa çalışasın" diyen mektubunu ele geçirdi. Bu vaziyet ve İstanbul 'dan da mütemadiyen Bagdad üzerine varılmasını bildiren emirlerin gelmesi karşısında, ister-istemez, kendi kuvvetleri ve yanındaki Şehrizûr beyler-beyi Veli Paşa, Piyâle Paşa ve Mîr Şeref Paşa kuvvetleri ile birlikte Bagdad'a doğru yürüdü. Son. radan Erbil civarında yaptığı yeni teşebbüsler ile Ebû Rîş-oğlu 'nun vaadlerine güvenerek, mülakat günü olan 3 şaban 1015 (4 kânun I. 1606)'te Bagdad kalesi altına vâsıl oldu. Ancak, bu defa da aldatıldığı gibi, Ebû Rîş-oğlu ve Seyyid Han taraflarından imdat için geien urban ve ekrât ile kaleye çekilen Ta-vil-oğlu, Nasûh Paşa 'nın ücretli sekbanlarını da, gizlice 30.000 altın göndermek suretiyle, kendi lehine kazandı ve bunun üzerine Bagdad'dan çıkararak, Nasûh Paşa kuvvetleri ile çarpıştı; sekbanların hasım tarafına geçmesi neticesinde, serdar muharebeyi kaybetti. Veli Paşa şehid düştü; kendisi de iki yara alarak, güçlkle Mîr Şeref Paşa'nın ocaklığı

olan Cezîre *ye gelebildi (krş. Kâtib Çelebî, *Fezleke*, L 282 v.d.; Naîmâ, I, 439).

Bundan sonra, Nasûh Paşa 'nın Diyarbekir beylerbeyliğine tâyin edildiğini görüyoruz

NASÛH PAŞA.

Burada o uzun bir müddet, sadrâzam Kuyucu Murad Paşa 'nm Anadolu *da eeiâlîlere karşı giriştiği te'dip hareketlerine karışmadı! ne Canbulat-oğlu harekâtında ona yardım için Ha* leb'e geldi, ne de Kalender-oğlu 'na karşı yapılan sefere iştirak etti. Sâdece, sadrâzamin Tavii Halil 'in kardeşi Meymun kuvvetlerine karşı yaptığı muvaffakiyetli harekâtı müteakip, Bayburt'ta bulunduğu esnada orduya iltihâk eyledi (15 eemâziyeîâhır 1017 = 26 eylûi 1608). Baştan-başa kırmızı çuha giymiş 1,000 nefer tü-fenk-endâz, sarı elbiseli 500 sekban ve siyah takyeli 500 sekbanın da içlerinde bulunduğu 5.000 süvariden mürekkep kapısı halkı, serdarın huzurunda alay gösterdiği esnada, Nasûh Paşa diz çöküp, sadrâzamin ayağım öpmüş ve sonra otağında ona »günahımız çoktur harekette kusur edip geç geldik, mazur göresiniz" diyerek, suçunu itiraf etmiş idi. Onun vezirlik sânını koruyacak şekilde davranan Murad Paşa ise, kendisini «yanımıza gelmemekle bize hürmetsizlik mi ettiğinizi zannediyorsunuz, ihanet bize değil pâdişâhadır, biz inhizâma uğrasa idik, siz gelip, Kalender-oğlu ile mukabeleye muktedir olabilir mi ediniz, kuvvetli bir islâm ordusu daha zayıf olanın imdadına gelmeyecek olsa ve bu hususta şer'an ne lâzım geleceği hakkında bir fetva istenilse acaba ulemâ ne derdi?" sözleri ile tenkit ettikten ve muhatabının başını eğerek, sükûtunu gördükten sonra, ona „ Beni m oğlum, bu sekbanları başına toplamaktan muradın nedir, bunlar kimseye yâr olmaz; 16.000 sekban ile

Canbulat-oğlu neye muktedir oldu. Pâdişâhın Anadolu 'da bir sekban bile bulunmasına rızâsı yoktur. Eyâletine döndüğünde, bunları yanında komayasm" yollu nasihatta bulunmuş idi. Serdarın bu kadar kusuruna rağmen Nasûh Paşa 'yi idam ettirmeyerek affeylemesini Kâtib Çelebî ve Naîmâ maslahat ve o günkü şartların icâbı olarak göstermektedirler (*Fezleke*, I, 311 v.d.; Naîmâ, II, 37 v.dd.; Hammer, trk. trc. VIII, 99 v.d.). Sadrâzam, Tokat 'a doğru harekâtı sırasında, Nasûh Paşa 'yi Diyarbekir 'e geri gönderdi. Bundan sonra daha iki, seneden fazla Diyarbekir 'de kalan Nasûh Paşa, o bölgenin asayişini te'mine çalıştığı gibi, devam etmekte olan celâli hareketleri, ye Iran harpleri için kendine düşen vazifeleri yaptı: Bagdad 'dan her sene tedârik edilerek ve Ebû Rîş-oğhı'nun taahhüt ettiği develere yükletilerek, Trablus-Şam iskelesine irsal edilen ve oradan da seferde bulunan orduya ulaştırılan barutun Bagdad 'daki son gaileler sebebi ile tahsil edilemeyen üç seneliğinin bir an önce celbediirerek, yarısının T-rablus-Şam 'a gönderilmesi, yarısının da Diyarbekir kalesinde saklanması, keza Boz-Ulus-tâifesinden 50 katar deve satın alınarak ve diğer ihtiyaçları da te'min edilerek, o sırada Üsküdar 'da bulunan ordû-yi hümâyûna gönderilmesi meseleleri onun bu esnada meşgul olduğu işlere birer misâl olarak, zikredilebilir (krş. Başvekâlet arşivi, *Mühimme defteri*, nr. 78, zilhicce 1017—mart 1609, s» 3a1 v.d., hüküm nr. 839, 840). Diğer taraftan o Iran şahının Bagdad '1 istilâ edeceği yolunda bir haber çıkması üzerine, Diyarbekir eyâletine tabî ve o hududa yakın olan kurt beyleri, ocak aşiretleri v.b. ile hazır olması, şayet böyle bir teşebbüs vuku bulursa, derhâl harekete geçmesi hususunda muharrem 1018 (nisan 1609) 'de pâdişâhtan bir emir aldı

(Başvekâlet arşivi, *Mühimine defteri*, nr. 78, s. 280, hüküm nr. 74i). Ertesi sene (1610) sadrâzamın İran seferi vuku bulup, Tebriz tarafına gittiği sırada, Nasûh Paşa pâdişâha bir mektup göndererek, şayet Murad Paşa azledilir ve mühr-i hümayûn kendisine verilir ise, 40.000 altın nakid ve askere kâfi gelecek zahireyi kendi malından vereceğini bildirmiş idi. Pâdişâh tarafından keyfiyetten haberdar edilen sadrâzam, Tebriz 'den, kışlamak üzere, Diyarbakir 'e avdetinde Nasûh Paşa 'yi huzuruna celbederek ve bu mektubu ona göstererek „bu yazı kimindir ?" diye sormuş, Nasûh Paşa 'nın tereddüt etmeksizin, „benimdir" diye cevap vermesi üzerine de, „îfâsma taahhüt ettiğiniz 40.000 altın ile zahireyi derhâl teslim ediniz" demiş ve bunları almış idi ki, kendisine bâzı mahremleri tarafından bu harekete nasıl tahammül ettiği sorulup, serdarların bundan daha az bir suç ile adam katlettirdikleri hatırlatılınca, Murad Paşa 'nın cevabı şöyle olmuş idi: „bu adam şecî, bahâdır ve devlete gerekli adamdır, bunu îdam devîet-i aliyyeye hizmet değildir ; böyle-lerini terbiye etmek lâzımdır; bhusus sadâret mesnedi vüzerânın haset ettiği bir makamdır; bu makama müstaid olanları ifna reva değildir" (krş. Naîmâ, II, 89). Mamafih, Nasûh Paşa 'nın gerek pâdişâh nezdinde, gerek diğer vezirler ve ümerâ arasında büyük bir şöhret ve itibârı bulunmasının, belki de böyle bir idam neticesinde, onun tarafından vaadedilen bu para ve zahirenin alınmasının geri kalabileceği hususunun sadrâzam tarafından dikkate alındığını tahmin etmek mümkündür { Hammer, *at/n. esr.*, VIII, 132). Nitekim, Diyarbakir 'de kışlamak ve ertesi sene yapılacak seferin hazırlıkları münâsebeti ile vuku bulan müşaverelerde (şaban 1099=teşrin I. 1610) sadrâzam bey-ler-beylerinin fikrini sorduğu zaman,

hepsi de vezîr Nasûh Paşa 'ya bakıp, cevabı ondan bek'etmiş'er ve Diyarbekir bey'.er-beyinin serdarın aldığı tedbirleri yerinde bulan, ancak
144 PAŞA.

şiddetli kış gelmeden topları ve eebehâneyi selâmete çıkarıp, askeri de vaktinde kışlaklarına sokmak lâzım geldiği hakkındaki mütâle&asını tamamsa tasvip etmişlerdi (Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi, *Tarih*, Süleymâniye, Es'ad Efendi kütüp., nr. 2151 var. 15S). O kışı serhadde geçirip de, ertesini sene Diyarbekir 'de veât eden Murad Paşa [b. bk.] 'nın yerine sadrazamlığa „kapusu mükemmel ve kudreti kemâlde olmağla" Diyarbekir beyler-beyi vezîr Nasûh Paşa getirildi ve mühr-i hümâyûn 40 nefer kapueu ve kapucular kethüdası Behram kethüda vâsıtası ile Diyarbekir 'de ona verildi (12 eetnâziyelâhîr 1020 = 22 ağustos lön; krş. Topçular Kâtibi, *agn. esr.*, var. x62 J *Fezleke*, I, 339; Naîmâ, II, 50). İranlılar ile Murad Paşa samanında başlayan muhâberât ve müzâkerâtın neticesine ve sulhun akdine intizâren, sefer mevsiminin de geçtiğini hesaba katau yeni sadrâzam „bu yıl sefer yoktur" diyerek, askerinin yurtlarıâa dönmelerine müsâade etti. Kendisi 1611/1612 kışını Diyarbekir'de geçirmekle beraber, mevsimi geldiği vakit seferi açmak üzere, yeni hazırlıklara girişmek cihetine gitmedi; bil'akis Şâh'Abbas 'in evvelce teklif ettiği şartlar ile, yâni İranlılara işgal edilmiş memleketler için bir nevî tazminat sayılabilecek olan senevi 200 yük ipek vergi vermeleri suretiyle sulh akdine tarafdâr göründü. İstanbul 'da pâdişâhın kızınının Nasûh Paşa 'ya tezvici için müftî ve vezirler huzurunda nikâh akdedildiği sırada (zilhicce 1020—şubat 1021) İran elçisi Sarı Han da 100 deve yükü ipek. bâzı hediyeler ve nâmeler ile

Diyarbakir 'e giryordu (Topçular Kâtibi, *ayn. esr.*, var. 165 ve diğerk kaynaklar). Nasûh Paşa, rebiül-evvel 1021 (mayıs 1612 iptidaları)'de Diyarbakir 'den hareket ile 22 mayısta Haleb 'e geldi ve Gök-Meydan 'da otağını kurdu; iki aya yakın bir müddet Haleb'de kalarak, bâzı icrâatta bulundu; evvelâ, şâh tarafından gelen nâmeleri istanbul 'a göndererek, elçi ile ipeklerin Diyarbakir 'e vâsıl olduğunu, öç senelik sulh ricası ile her sene 100 yük ipek gönderilmesinin kararlaştırıldığını, kabulünü iltizâm eder şekilde, arzetti. Saniyen, Ma'n-oğlu ile Trablus 'taki Seyf-oğlu 'na kapueu ağalarını göndererek, para istedi. Ma'n-oğlu 'ndan 200 000 kuruş, Seyfođlu'ndan 100.000 kuruş tahsil ile Haleb, Kilis, Ayıntap ve sâireden de üstünü tamamlatarak, 500.000 kuruşluk bir hazîne topladı. Haleb ve Trablus 'ta peyda olan çekirgenin defi için tedbir aldıktan, Diyarbakir beyierbeyliğine

Bagdad beyler-beyi Mustafa Paşa'yi, Bagdad *a da vezir Ci-ğala-zâde Mahmud Paşa 'yi tâyin ettikten sonra, temmuzda Haîeb 'den istanbul 'a müteveccihen hareket etti. Konya—Ankara—Nasûh Paşa hanları—_____Göynük—Geyve yolu ile gelirken de, rastladığı veya haber aldığı eşkiyâ, softa, huzursuzluk ve fesad çıkararak ekrât ve türkmen taifelerini te'dip etti. Baş-defterdar Ekmekçi-zade Ahmed Paşa 'nın Hereke 'ye kadar istikbâline geldiği sadrâzam 1 şaban (27 eylül)'da beraberinde İnan elçileri Kadı Han, Kazvin ve İsfahan kadıları olduğu hâlde, İstanbul 'a vâsıl oldu (bk. Topçular Kâtibi, var. 167), Sarayda pâdişâh tarafından da kabul edilen bu elçiler ile, 1555 müsâlehasındaki hudutlar esâs olmak ve her sene taahhüt edilen ipek gönderilmek şartı ile kararlaştırılan muahede kat'îieşti ve buna „Nasûh Paşa müsâSehası" denildi. Bu sırada

Jitvatorok muahedesi hükümlerinin tatbikatım müzâkere etmek üzere, İstanbul 'a gelen Avusturya elçisi Negroni ile müzâkerelerde bulundu (teşrin II. 1612); daha sonra bu müzâkerelere Edirne 'de de devam edilmiş ve Nasûh Paşa bu muahedeyi yapan Kuyucu Murad Paşa ile kadı Hâbil Efendi 'yi itham eder şekilde konuşmuş ve bu münâsebetle, Avrupa ahvaline vâkıf olduğunu da elçiye anlatmak istemiş idi (krş. Hammer, VIII, 144 v.d.). Bir müddet sonra pâdişâhın Edirne'ye hareketinde, Nasûh Paşa, diğer vezirler ile birlikte, onun yanında idi. Lüleburgaz'da bulunduktan esnada pâdişâh ile cirit oynamak şerefine nail olduğu gibi, civarda yapılan av eğlencelerinde de ona refakat etti. Edirne 'de cereyan eden müzâkereler cümlesinden olarak, sadrâzamın, Negroni ile birlikte Budin 'den Edirne 'ye gelmiş ve Bâbıâlî nezdinde bir istinatgah aramakta bulunmuş olan, Erdei siyâsîlerinden Bethlen Gâbor 'u o esnada, İskender Paşa vâsıtası ile tanıdığı ve onun Erdel beyliğine intihap ve tâyinini tervie ettiği de kaydedilebilir. Sadrâzamın bir müddet sonra Ketenci Ömer Paşa'yı ayrı bir kuvvet ile ve Şahin Giray, Eflâk ve Boğdan beyleri ile birlikte, Eflâk içinden geçip. Erde! 'e dâhil olmak ve deli kıral denilen Bâthory 'yi defetmek, Bethlen *i desteklemek üzere, me'mûr ettiği de görülmektedir (bk. T. Gökbilgin, *XVII. asır başlarında Erdel hâdiseleri ve Bethlen Gâbor 'an beyliğe tâyini*, *Tarih dergisi*, I, 22 v. dd.). Padişahın 11 nisan 1613'te başlayan Gelibolu seyahatinde de beraber bulundu. Burada iken, Kırım hanı Mehnied Giray ile bir mülakat yapan Nasûh Paşa, onun pâdişâh tarafından kabulüne de delâlet etmiş idi İstanbul'a avdetlerinden (14 mayıs 1613) bir az sonra ise, Nasûh Paşa 'nın, nikâhlısı bulunduğu sultan ile

düğünü mutantan bir şekilde yapıldı (16 cemâziyelâhır 1022=3 ağustes 1613; krş. Topçular Kâtibi, var. 175}.

Bu esNASÛH

PAŞA.

nâda Ahmed I. Boğaziçi sahillerindeki kasır ve bahçelerin tanzimine ehemmiyet veriyordu. Bu sebeple, Nasûh Paşa bu sırada Beşiktaş sarayında köşkler, şadırvan ve fiskiyeler inşaatı ile bizzat meşgul olup, buraya ustalar ve bostancılar tâyin ettiği gibi, istavroz (Beyler-beyi) 'daki kasır ile Kandiii-bahçe 'deki k5şkün yaptırılmasına *da* nezâret eyledi. Boğaziçi 'nde tertiplenen sandal yarışlarında (kayık koşuları) bulundu (bk. Topçular Kâtibi, var. 176). Diğer taraftan, Anadolu 'daki karışıklıklar üzerine İstanbul 'a gelmiş olan gayr-i mflim reayanın memleketlerine avdetlerini emretti. Nasûh Paşa, pâdişâhın ikinci Edirne seyahatinde yine onun ile birlikte hareket etti (9 jevvâl 1022 = 22 teşrin İî. 1613). Bu sırada, öteden beri aleyhinde bulunduğu başdefterdar Ekmekçi-zade Ahmed Paşa 'yi azil ve hattâ katlettirmek vesilelerini hazırlamakta idi. Daha İstanbul 'a gelirken, Hereke 'de kendisini karşıladığı esnada, ona sert bir muamelede bulunmuş ve kendisinden derhâl hazîne defterlerini teslim etmesini istemiş idi. Ocun vezirlik ve def-terdarhk ile müstakil hareket etmesine ve kendi malûmatı olmadan hazîneye mal ve para toplamasına tahammül edemiyordu. Bu seyahat esnasında pâdişâhın yolu üzerine bir çok şikâyetçiler çıkarttı ve nihayet Ekmek-çi-zâde 'yi baş-defterdarhktan azl ile, evvelâ Karaman, sonra da Haleb beyler-beyliğine tâyin ettirmeğe muvaffak oldu. Bsş-defter-darlığa da Anadolu defterdarı Mustafa Paşa'yi getirdi (22 zilkade 1022^3 kânun II. 1614). Edirne'de bir kaç ay av eğlenceleri ve kandil alayları ile vakit geçiren pâdişâh ile

birlikte kaldıktan sonra, şubat İ614 *te, yine onun ile birlikte, İstanbul'a döndü.

Nasûh Paşa 'nın sadâreti esnasında Malta ve Floransa donanmaları ile Akdeniz 'de bâzı deniz savaşları cereyan ettiği, ezcümle, evvelâ kapudan-ı derya öküz Mehmed Paşa 'nın, sonra da Halil Paşa'nın kumandalarındaki Osmanlı donanmasının, bir aralık, Mora 'daki Mayna âsîlerine ve müteakiben, sadrâzamın Ma'n-eğlu Fahreddin ile eski münâsebetleri ve emtrin taahhüd etmiş olduğu maktu vergiyi her sene göndermekten içtinâbı, Nasûh Paşa 'nın da „mirî mâli edada taallül ediyor" diyerek, ref' ve izâlesini arz ve Şam valisi Hafız Paşa 'yi üzerine göndermesi neticesinde tahaddüs eden Suriye 'deki dürzî isyanına karşı girişilen te'dip harekâtında da vazife aldığı bilindiği gibi. 1613 senesi yaz aylarında Kazakların, Karadeniz 'de Osmanlı gemisi bulunmamasından faydalanarak, Sinop 'u zapt ve kamilen tahrip ettikleri, ri de görülmektedir. Bunlara karşı, Tuna ve j Karadeniz 'i muhafaza etmek üzere, 60 gemi ile I Şakşakî İbrahim Paşa derhâl gönderilmiş ve aldıkları ganimetin bir kısmı, kırımhlıların da yardımı ile, Don Nehri munsabında sıkıştırılan Kazaklardan geri alınmış idi. Ancak, bu hâdise ile ilgili haberleri ve Kazak hüeûmun. dan dolayı gelen feryatçıları, Nasûh Paşa pâdişâhtan

gizlemiş, bu acı hâdisenin tafsilâtını, Ahmed I., müftî Hoca-zâde Mehmed Efendi 'den öğrenebilmiş ve bionetice sadrâzamın yalanını anlamış idi ki, onun sükûtu sebeplerinden biri de bu olmuştur.

Nasûh Paşa 'nın gururu, hırs ve irtikâbı, şiddetli ve hakaretâmiz muameleleri artık son dereceyi bi'Vmuş idi. Pâdişâhın kızı ile izdivaç ettikten, Ahmed I. 'in Edirne

seferlerinde onun hoşuna gidecek şekilde hareketle sonsuz derecede iltifata nâîi olduktan ve sadâretinde tam bir istiklâl ile icrâatta bulunduktan sonra hırs ve tamâma nihayet olmadı. Heybetli tavrı, şecaati üe, sadâretinin başlangıcında, halkın teveccühünü kazanmış bulunmakla beraber, tasavvurlarına mâni olanların hepsinden merhametsizce intikam alması, diğer vezirlerin dâima kadir ve itibarlarını azaltmağa çalışması, nazarında bütün insanların tamamen değersiz olması, servet ve mansıptan başka bir şeye ehemmiyet vermemesi, muhitinde kendisine aleyhdarlar ve düşmanlar hazırlamakta idi. Bilhassa Ahmed I. ile hususiyetleri o'an müftî Hoca-zâde Mehmed Efendi. Dâ-rüssaâde ağası Mustafa Ağa ve hâce-i sultanî sadrâzamın aley«darlarının başında bulunuyor» lardı. Müftîye kini ve düşmanlığı mahzâ kibir ve gururundan ileri geliyordu. Bir çok defalar müf • tînin azline teşebbüs ettiği ve diğer vezir ve me'-mûriara hakarete bulunduğu gibi, pâdişâhtan yüz bulmamakla beraber müftîyi tezlîle kalkışmış ve bu yüzden pâdişâhı da gücendirmiş idi. Hattâ bir gün, pâdişâh, Nasûh Paşa 'ya mutlaka gidip müftîyi ziyaret etmesini emredince, altı kürekli bir preme ile müf tînin Boğaziçi 'udeki yalısına gitmiş, fakat başına küçük bir tûlbent sarıp, kıyafet değiştirmek ve gidince de sâdece bir selâm verip, hemen geri dönmek suretiyle, bu mecburiyeti yerine getirirken, kimsenin bundan haberdar olmamasını da istemiş idi. Diğer taraftan haksız yere kan dökmesi ve zulüm irtikâbında ifratı var iken, kendi adamlarına büyük payeler ve geniş salâhiyetler vermekte, Celâlîlikten gelmiş ağalarının kimini muhassil-i emval, müfettiş ve kimini muharrir nâmları îe Anadolu ve Rumeli 'ye gönderip, kendi seyisine varıncaya kadar, bütün adamlarının şar'aa ve örfen icâp etmeyen bir şekil ve

derecede aldıkları rüşvet ve ettikleri hudutsuz zulümleri 1 ile vilâyetlerin harap olmasına sebep olmakta idi.

DiyarbeWr beyler-beyi iken, C&nbulat-oğtu

NASÛH PÂŞÂ.

isyanına gitmeyerek, düşmanlık hâlinde bulunduğu Âştî kurt tairesine karşı hareket ile kalelerinden birini muhasara eylediği ve burayı zaptettikten sonra da, kadın, erkek 3—400 nüfusu bir damın içine kapayarak, duman ile bu biçâreleri boğdurduğu biliniyordu.

Nişancılık mansıbını verdiği Hızır Efendi 'yi, doğru bir sözünden incinerek, Anadolu'ya sürdürmüş ve sonra da peşinden adam gönderip, katlettirmiş idi. Bu mağdurun eski hizmetlerini kendisine hatırlatan musahiplerine ise, „biz dahi anı şehâdet rütbesine nail idüp, fânî cihanın zahmetinden kurtardık, zahiren bizim sebebimiz ile cennete girer" diyecek kadar gaddar görünüyordu (Mahremlerinden naklen Naîmâ, II, 123 v.dd.). Bir me'mûriyete kısa bir zamanda on defa tâyin ve nakil yaptığı olurdu. Sâdece garezi yüzünden, üç defa katlini telhis ettiği Budin beyler-beyi Murad Paşa damadı Kadızâde Ali Paşa, ancak pâdişâhın himâyesi ile bu haksız ve fecTTîbetten kurtulabilmiş idi. Son defa Edirne'de buldukları zaman, bir av kovalanırken, Kırım hanlarından Mehmed Giray *ın bir takım çerkes süvarileri ile ansızın bir çalıktan pâdişâhın karşısına çıkması ve bunun da Kırım hanlığı vaadi ile Nasûh Paşa tarafından Edirne'ye davet edildiğinin anlaşılması üzerine, pâdişâhın yakınları ve sadrâzâmın düşmanları, bunu fırsat bilerek, Nasûh Paşa 'yi bir Kırım hanını Osmanlı tahtına iclâs etmek niyetinde bulunmakla itham ettiler. Bir müddet sonra, Edirne 'de bir camide pâdişâhın da hazır bulunduğu bir cuma namazında, sadrâzâmın Cebrail adındaki bîr ağasının, evinde misafir

kaldığı sırada, zevcesine taarruz ettiği bir seyyid ayağa kalkarak, alenen şikâyetle bulunmuş, bir sürü ayak takımının şehri istilâ ederek, türlü fesatlara cür'et suretiyle yaptıkları zulüm hakkında dert yanmış idi. Şimdiye kadar olanlara ilâveten, bu vak'a da pâdişâhı büyük bir teessüre düşürmüş ve bu hâdise de Nasûh Paşa'nın idamına yol açan diğer bir sebep olmuş idi. Vaziyetinin iyice sarsıldığını anlayan Nasûh Paşa İstanbul 'a avdeti müteakip, iki baş düşman saydığı müftî ile hoeayı katletmeği ve sonra da kaçmağı tasarladı. Kethüdası Beh-ram 'a Arnavutluk 'a varıncaya kadar her menzilde 50 kadar kuvvetli at hazırlamasını emretti. Fakat efendisinin hunhar, gaddar ve hakkı kabul etmez olduğunu, nasihat ve ihtarlara ehemmiyet vermeyeceğini bilen ve böyle bir hareketin vahim akıbetinden de korkan Behram kethüda meseleyi gizlice pâdişâha bildirdi. Bu suretle onun idamına kat'î karar veren pâdişâh bir gün Nasûh Paşa'nın „ya benim dediklerim icra olunsun ve iyi niyetime inanılarak sözle.

rim tutulsun, yahut da .sadâretten istifa ederim, mühürü başka bir kulunuza verirsiniz, ben de kendimi zehirlerim" yolundaki sözlerine muhatap olunca, artık düşüncesini sakla-yamayarak, „hay bire hâin, senin için Murad Paşa lalamı zehir verip öldürdü dedikleri gerçektir" dedi ve beraber bulunması lâzım geldiği hâlde temaruz edip, cuma namazına da gelmeyen sadrâzâmın derhal katlini emretti (13 ramazan 1023 = 17 teşrin I. 1614). Evvelâ yeniçeri ağası pâdişâhın Yenicâmie geldiğini ileri sürmek suretiyle, yolları boşalttırmış ve bu bahane ile Nasûh Paşa sarayının etrafını kuşattırmış idi. Müteakiben Bostancı-başî Hüseyin Ağa da, 100 kadar bostancı ile gelerek, hatt-ı şerîf ibraz etmek

istediğini söylemek suretiyle, yalnızca oturan Nasûh Paşa'nın yanına girdi ve idam emrini infaz etti. Onun idamı hakkında bilgi veren o zamanın garp kaynakları da, bu hususta uzun-uzadıya mütâlealar serdeder ve hattâ o sıralarda İstanbul 'da bulunan birisinden dinlediklerini kayıt ile hâdiseyi başka bir şekilde naklederler. Bunlardan biri ve o esnada İstanbul 'da bulunmuş olan Ottavio Sapienza 'ya göre (Nuevo Tradato de Turquia, Madrid, 1622, 2i*>: De la vida y muerte de Nassuff Baxâ) Sultan Murad 'in or-dusundaki bir esirden naklen, Nasûh Paşa 'nın sukutu, İran ile gizli bir muhaberesinin Ciğala-zâde Sinan Paşa zevcesi ve padişahın hemşiresi olan sultan tarafından ele geçirilmiş olmasından ileri gelmiş idi ki, bu iddiayı Knol-les de naklettiği gibi, Venedik elçisinin bir raporu da sadrâzamanın 120 yük ipek satın almak üzere, İran 'a bir tacir gönderdiğini, bu tacirin avdetinde ipeklerin İran şahı tarafından gönderildiğini ve İran ile Nasûh Paşa arasındaki münâsebetlerin bozulmasının İran hükümeti tarafından arzu edilmediğini işâe etmekle vazifelendirdiğini bildirmektedir. M. Bau-dier 'ye göre ise, Nasûh Paşa 'nın ölümü Hıristiyanlar için çok müsait sayılabilirdi ; zîrâ o dâima pâdişâha imparator, fransız kiralı ve Venedikliler ile sulhu bozmak tavsiyesinde bulunmakta,

Sultan Ahmed 'i cihan pâdişâhı yapmağı vaad, fakat diğer yandan, bu karışıklık içinde şahsen daha emin bir hayat süreceğini ümit etmekte idi (*agn. eşr.*, s. 827 v.d.). Mamafih Kâtib Çelebi ve Naîmâ da Nasûh Paşa 'nın ölümü ile âlemin taze bir hayat ve insanların büyük bir sürür bulduklarını söylemekte müttefiktirler. Saraydan hazînedar-başî zülüflü baltacılar ile gelerek, Nasûh Paşa 'nın hazînesini mühürledi ve bunları saray

hazînesi için zaptetti. İnciler ile dolu sandıklar,
1.000,000 'dan fazla duka altını, altın ve gümüş, işlemeli
murassa 1.018 kılıç, iran halıları, ipekli ve ka»

İA — HAVARİN. ti?

dife kumaşlar ile dolu mahzenler onun metrû-kâtını
teşkil ediyordu. 400 has atı satılmış, 400 'ü de mîrî için
damgalanarak, pâdişâha takdim olunmuş idi. Keza 300
katar deve ile 100 katar katırları da damgalanıp, mîrîye
alınmış idi. Kiler ve matbah zevcesi sultan için hıfzolunmuş,
Behram kethüda sultan kethüdası tâyin

edilmiş, hülâsa adamları dağıtılmayarak, hepsi de sultan
kapısı sayılmış idi (Topçular Kâtibi, *ayn. esr.*, var. 177).

Nasûh Paşa'mn cenazesi Ok-meydanı 'na defnedilmiştir.

Tarihlerimiz, Nasûh Paşa'mn garip hallerinden biri
olmak üzere, İstanbul tarafındaki köpekleri kayıklara
doldurup, Üsküdar'a geçirttiğini de kaydederler.

Kendisinden sonra oğulları da devlet hizmetinde
bulunmuşlar ve yüksek paye ve me'mûriyetler
almışlardı ki, Naîmâ, bunlardan ikisinin mağdur ve
maktul olduğunu, bir diğerrinin de münzevî bir hâlde
yaşadığını bildirmektedir (II, 131). Tanınmış iki
oğlundan biri Murad IV. ve İbrahim devirlerinde bir çok
icrââtı ile bildiğimiz Nasûh Paşa. zade Hüseyin Paşa
(Sim. h. 1053), diğeri de 1639—1670 arasındaki
vekayii ihtiva eden bir Osmanlı tarihi yazan (esas
nüshası Dresden 'dedir) Nasûh Paşa-zâde Mehmed
Çelebî (krş. Babinger, *GOW*, s. 2ii)'dir.

Bibliyografya: Metinde zikredilenlerden başka
bk. *Tarih-i râz-nâmçe-i varidat ve mesârifât-ı kazînei
sefer-i hümayûn* (1 cemâziyelâhır 1020=21 receb
1021 tarihine kadar), Başvekâlet Arşivi, Kâmil
Kepeci tasnifi, *Büyük rûznömçe kalemi*, nr. 1794; Osman-
zâde Tâib, *Ifadikat al-vuzarâ* (İstanbul, 1271), s.

59 v.dd.; M. Süreyya, *Sicill-i os-tnûnî*, IV, 556;
*Copie d'ane lettre escrite de Constantinople â un
Gentilhomme Fran-çois, contenant la trahison de
Bascha Nas-souf, sa mort estrange, et des grandes
richesses aui ini on este trouvees* (Paris, 1615); N.
Barozzi ve G. Berchet, *Relazioni degli Ambasciatori
Veneti* (Turehia), I, 259 ; Hurmuzaki, *Suppl.*, I, 142
v.d.; H. J. Amann, *Reinş ins Gelobte Land* (nşr. A. F.
Amann), Zürich, 1919—1921,3. 44, 107 v.d.,
119,125, 127 v. dd.; Babinger, *GOW*, s. 211, not (*Nasûh Paşa 'nın Haleb 'deki idaresine Üit arap ça
bir yazma hakkında*).
(M. TAYYÎB GÖKBÎLGİN.)